

Nr 3 höst 2017

SMÅBRUKAREN

Tidskrift för småbrukare, mathantverkare och konsumenter

TEMA: POLITIK

Quinoa i Sverige

På vandring i Tatraberger

BESÖK PÅ SMÅBRUKARLINJEN

PRODUKTIONSINFORMATION

Småbrukaren är en tidskrift för småbrukare, mathantverkare och konsumenter. Tidningen utkommer med fyra nr/år.

Redaktör:

Marina Eriksson
Örstad 3, 618 33 Kolmården
Tel.: 0703-57 95 64
redaktionen@sverigessmabrukare.se

Ansvarig utgivare: Marina Eriksson

Grafisk form och layout: Jonas Wangsten

Insänt material kan komma att kortas och redigeras. För icke beställt material ansvaras ej. Önskas material åter ska ett frankerat returkuvert skickas med.

Eftertryck tillåtet efter redaktionens medgivande.

Prenumeration

Tidningen ingår i medlemsavgiften, 400 kr/år, för Småbrukarna. Vill du bli medlem kontakta förbundet. Endast prenumeration, 390 kr/år. Betalas till bankgiro 5334-9494.

Annonsansvarig: Marina Eriksson
marina@sverigessmabrukare.se

Tryck: Trydells, Laholm

Ordförande

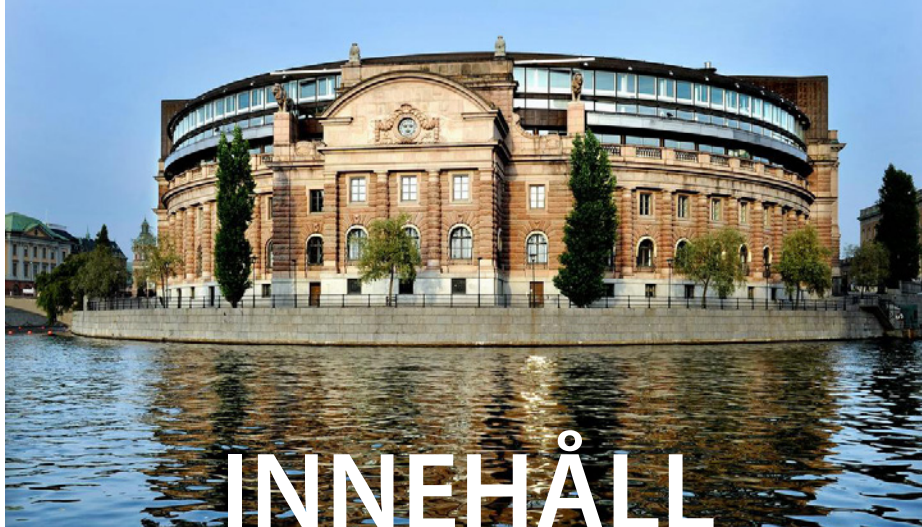
Jonas Wangsten
Åshammar Prästgården, 664 91 Grums
Tel: 0555-722 05 eller 070-588 38 16
info@sverigessmabrukare.se

Kassör, Medlemsregister & Kansli

Lena Larson
Estenstorp 5, 570 21 Malmbäck
Tel: 0380-66 20 51 eller 070-5592769
kansliet@sverigessmabrukare.se

Besök vår hemsida

www.sverigessmabrukare.se

TEMA: POLITIK

Sverige är större än Stockholm	7
Vi frågar partierna	10-15
Besök hos Näringsdepartementet	29

ALLTID I SMÅBRUKAREN

Ledare	3
Gästskribent: Malin Skinnar	4-5
Reportage: Lieslätter	7
Profilen: Bertil Johansson på Järsö	8-9
Reportage: Quinoa i Sverige	16-17
Reportage: Småbrukarlinjen	18-21
Reportage: Kulturspannmålskonferens	22-23
Brev till Småbrukaren	24-25
Förbundsnytt	28-29
Torget	28
Aktiviteter	30
Kontaktuppgifter till lokalavdelningar	31

SMÅBRUKARNA
Förbundet Sveriges Småbrukare

ÖSTERRIKE LIKA MEN ÄNDÅ OLIKA SVERIGE

Första gången som jag var i Österrike var 1976 när vår kung gifte sig. Min mamma tittade på bröllopet på tv i det hus vi hyrde på gränsen mot Schweiz. Jag förundrades över den lilla alpstadens utbud av småbutiker. Det var ostbutik, slaktare, mjölkbutik och bageri. Och överallt fanns det betande kor med bjällror.

Nio år senare flyttade jag till Göteborg. Då fanns fortfarande spillror kvar av motsvarande butiker i Sveriges städer. Jag minns slaktarn i de slitna landshövdingehusvartererna i Majorna. Kvarter som strax skulle "saneras" och de små butikerna försvann.

Två år senare återkom jag till Österrike på väg hem från en tågloff. Nu, som vuxen, fick jag en ännu tydligare bild av skillnaden mellan mitt Sverige, oavsett om det var stad eller landsbygd, och det Österrike som jag mötte. Här öppnade vingårdarna upp med trevliga serveringar. I städer och byar var det tätt mellan småbutikerna. Min ryggsäck vägde 40 kg på vägen hem. Det mesta var charkuterier och ostar.

BETYDLIGT MER BETESMARK

1995 gick Sverige med i EU. Det gjorde även Österrike. Sverige är fem gånger så stort som Österrike men vi har nästan lika många invånare. Österrike har lika mycket jordbruksmark som Sverige men en betydligt större del av den är betesmark. De har 5,5 miljoner nöt, svin, får och get jämfört med Sveriges 3,6 miljoner. Intressant att fundera på är varför Österrike har 1,8 miljoner hektar betesmark men Sverige endast 500.000 hektar. Det borde innebära att deras djur är ute på bete betydligt mer än de svenska djuren. Den tesen bekräftas också av att Sverige producerar foderväxter på ca 1,2 miljoner hektar av åkermarken och i Österrike använder man ca 300 000 hektar.

DUBBELT SÅ STORT FÖRÄDLINGSVÄRDE

En annan intressant insikt är att det i Österrike finns mer än dubbelt så många jordbruksföretag som i Sverige. Dessa

sysselsätter 2,5 gånger så många människor. Jordbrukets förädlingsvärde är dessutom dubbelt så stort som i Sverige. Kanske har detta att göra med att den småskaliga traditionen lever kvar i Österrike. Här finns fortfarande väldigt många fler små slakterier och mejerier.

I detta nummer skriver vår gästskribent Malin Skinnar om det småskaliga jordbruket i Österrikes grannländer. Vi frågar också riksdagspartierna hur de ser på det svenska jordbruket. Givetvis får vi också inspirerande inblickar i både den äldre och yngre generationens syn på småskaligt jordbruk.

Det är glädjande att vi idag märker ett ökat intresse för svenska slakterier, charketurister och mejerier. Nu behöver jag inte ta min ryggsäck till Österrike för att handla goda korvar och ostar.

JONAS WANGSTEN

POLEN & SLOVAKIEN ÄR SMÅBRUKARNAS LAND

Malin Skinnar är berättare och folklivsskildrare med sin husbil ”världens minsta kulturhus” som sin arbetsplats. Hon hyser stor kärlek till de tassemarker och gränsland där hon möter landsbygdens människor i Baltikum, Rumänien, Polen, Bulgarien och Slovakien. Under hösten åker hon runt i östra Europa för att skildra folksångerskor för sin kommande bok *Women's Blues*.

Hon möter gubbar och gummor som tror på morgondagen fastän alla unga måste arbeta i väst. Malin säger att

**HÄR HANDLAR LIVET OM
ATT SÅ OCH SKÖRDA,
SPARA, SY OCH LAGA,
MEN OCKSÅ ATT SJUNGA
OCH BERÄTTA**

i östs glesbygder finns en kulturskatt, ett immateriellt världsarv i form av självhushållning och funktionell bygemenskap.

Befolkningen beskrivs ofta som fattig i östra Europas utmarker, men om man vrider på begreppen besitter de en annan slags rikedom. I dessa byar är ett strömavbrott under en vecka inget problem. De äldre vet hur jorden bär människan, hur man lever i symbios med naturen och djuren.

– Här finns en levande småbrukarkultur som jag hoppas att svenska bönder passar på att besöka, säger Malin.

Här berättar hon om bergstrakten mellan Polen och Slovakien.

Jag är där män är fruktansvärt starka. Alla. Muskelryggar och vridhänder. Bärare. Blir inåtlugn. Som alltid där timmer präglar livet. Hästar, lastbilar, gammelman. Håller kon vid vägrenen. Betande, väntande, talande.

Skällor, kyrkklockor, stigar. Märkliga tegar. Förstår ej bruket. En äng hög, en annan slagen. Remsor av bete? Ängar för bina? Vet inte. Förstår ej, vill ha en jordbrukare med mig som förklarar. Kanske är det handens bruk. Den av lien slagna. Ett dagsverke, en remsa?

Älskar att resa och gripas. Se och undra. Slingervägar, stora dalar, breda floder. Bergen alltid skyhöga. Vi tror vi har fjäll. De har himmelpelare. Skyhöga. Husen - spjuttak, Liknar norska stavkyrkor.

ÖVER TATRABERGEN IN I SLOVAKIEN

Så for vi bland höga berg runt Zakopane i Polen och plötsligt var vi i Slovakien. Alla taken annorlunda. Husen. Färgerna.

Man förstår varandra om vi talar långsamt, sa tjejen på pensionatet. Men Slovakien är ett annat land än Polen.

De ekonomiska villkoren uppvisar tydliga skillnader. Man märker att Slovakien är utbygder medan Tjeckien har en pulserande närhet till Wien och Budapest. Här går en rälsbuss högt upp i bergen. Vid stationerna ligger enorma hotell med torn och tinnar. Gamla. Men inte direkt sagolika. Mer bara enorma. Visar upp makt och pondus. Ur tågen väljer människor ut.

ALLA ÄR GLADA, FRAMÅT, PÅ VÄG

Alla drar på tur. Det påminner lite om Oslo en solig söndagsförmiddag. Svenska Turistföreningen hemma skulle bli avundsjuk om de såg. Jag har faktiskt

aldrig sett så många människor vandra precis överallt. Med kängor, med barn, med klackskor, med joggingstass, med glitterväska och cigarett skuttar de förbi mig. Man vandrar, man spatserar, man går och funderar. Pratar. Fikar. Brer ut sig leende o lättad. Det är söndag och livet ska njutas. Tror inte jag sett något liknande I Sverige. Ensamvargen i mig skriker. Men jag är djupt imponerad! Kärleksfullt gripen av hur de verkligen väljer att ta upp hela familjen högt upp i bergen för att just vandra.

Om man kunde filma Tatraberget från ovan med alla horder av vandrare skulle man bli glad i hjärtat. De brukar verkligen sin natur här.

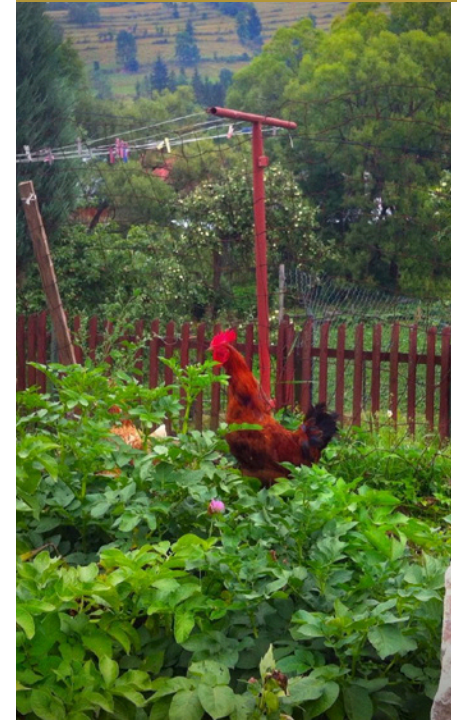
Jag tror att Polen – Slovakien är vår oupptäckta vandringledd där vi kan möta jordbrukare som tillverkar egna räfsor och hässjar som förr. Om man vill åka på mysig pensionatsvandring med sin älskade eller på tur med en ovan vandringsvän, då är detta platsen.

Fina små matställen, härliga bed and breakfasts och pilar som dirigerar en upp och ned. Lärorikt, intressant och en dröm för jordbrukare med små gårdar. Ni får inspiration som fyller själen på alla bredder.

POLEN ISTÄLLET FÖR SPANSKA EL CAMINO

Kyrkor finns i varje by och på kyrkbacken står de bofasta i klungor. Varenda alphas hyr ut rum med skogshuggarfrukostar som aldrig tar slut. Kompotter och honung, plommon och finfina bullar. Polens o Slovakiens berg lever. Vi ger oss av på ännu en tur, och gubbarna i byn viftar oss vidare, uppåt.

Högre, högre, högre! säger de och fortsätter med sitt dagsverke. Vi går över handens marker. Livets skatter.

MALIN SKINNAR

Berättare, konstnär och folklivsskildrare

SVERIGE ÄR STÖRRE ÄN STOCKHOLM

MED POLITISKA OCH EKONOMISKA STYRMEDEL FÖRSÖKER REGERINGSPARTIERNAS POLITIKER PÅDYVLA OSS SIN EGEN LIVSSTIL, SOM FÅ ANDRA HAR EFTERFRÅGAT. FLYGSKATTEN OCH KILOMETERSKATTEN ÄR BARA TVÅ LED I EN MÅNGÅRIG POLITIK SOM SYFTAR TILL ATT FÅ ALLA ATT LEVA SOM PÅ SÖDERMALM, MEN SOM I SJÄLVA VERKET UTARMAR LANDSBYGDEN.

I regeringspartiernas vision lever alla som på Södermalm. Ingen har bil, ingen arbetar inom tråkiga sektorer som tillverkningsindustrin, skogsindustrin eller någon annan råvaruindustri. Alla familjer delar hundra procent lika på föräldraledigheten, älskar att cykla och deras barn drillas i den sanna läran på genuscertifierade förskolor.

Eftersom ytterst få utanför den politisk-mediala bubblan i huvudstaden delar denna vision måste den tvingas fram med politiska och ekonomiska styrmedel. En viktig del i strategin är att försvara för människor att leva utanför storstäderna. Straffskatter på drivmedel och transporter är härvidlag centrala.

Från Stockholms innerstad ter det sig nämligen obegripligt att människor behöver köra bil eller flyga. Det är ju bara att svinga sig upp på sin italienska lättviktscykel, eller, om man är en motståndare till träningsnormen, masa sig ned i tunnelbanan och låta den transportera en dit man ska. För någonstans bortom tunnelbananätets sträckning skall man ju ändå inte.

För några år sedan infördes den så kallade pumplagen som tvingade bensinstationer att tillhandahålla etanolpumpar. Sådana pumpar är dyra att

installera och användes av få. I dag används de av ännu färre. Lagen fick likvärd effekter: bensinstationer i glesbygden tvingades att stänga, då de inte hade råd att efterleva de nya kraven.

Kilometerskatt och flygskatt är således bara led i en sedan länge förd politik för att utarma möjligheterna att leva bortom städerna. Den urbana livsstil som rikspolitikerna föredrar skall påtvingas övriga.

När socialdemokrater och miljöpartister sedan talar i termer av att "hela Sverige måste leva" är det spel för gallerierna. När statliga jobb skall flyttas ut i landet som kompensation för statliga jobb som försvunnit därifrån hamnar de ändå i städerna. Att flytta myndigheter till Kalmar och Visby är inte mer än symbolpolitik. Framför allt har det inget med landsbygd att göra.

Samtidigt bedriver statliga myndigheter på eget bevåg centraliseringar då mindre kontor läggs ned och mer specialiserade verksamheter flyttas till storstäderna. Polisen och Skatteverket är bara två av exemplen.

När staten på detta vis driver på urbaniseringen skapas ytterligare incitament att centralisera och flytta sina huvudkontor till storstäderna. Det är klart

att staten inte kan hålla varje gammal bruksort flytande som något slags museum, men den ska inte heller vara pådrivande i en urbaniseringsprocess som i mycket tycks handla om att påtvinga människor en livsstil som de inte har efterfrågat.

LARS ANDERS JOHANSSON

Lars Anders Johansson är redaktionschef på Timbro och chefredaktör för Smedjan. Han är journalist och idéhistoriker och har på Timbro förlag utgivit böckerna Att dansa efter maktens pipa (2017), Hatets och Illviljans kolportörer (2012) och Varken bildning eller piano (2014). Texten är tidigare publicerad i Smedjan som är Timbros egen webbtidning.

Göran Esbjörnsson (främst i bild) har varit engagerad i skötseln av Nybyggeängen sedan 1991. Nu lär han ut konsten att slå med lie

LIESLÅTTER PÅ NYBYGGGET

HÄR BEVARAS BÅDE VÄXTER OCH GAMMAL KUNSKAP

Med säkert handlag visar Göran Esbjörnsson både hur en slipsten ska dras och hur man för lien i rätt vinkel mot marken. Kursdeltagarna lyssnar andäktigt på teorier om slipning, lieorv och vinklar. Sedan får de prova själva, i kanten på Nybyggets slåtteräng. Då blir det tydligt att lieslåtter är mycket svårare än det ser ut. Den allt mindre skara som behärskar konsten har oftast övat i många år.

Det var en lördag i juli som Naturskyddsföreningen i Norrköping höll kursen ”lär dig slå med lie”. Med sin långa erfarenhet och sitt intresse för slåtterängen var Göran den självklara läraren.

Birgitta Johansson var en av dem som tog chansen att vara med på kursen.

– Jag har varit med länge i Naturskyddsföreningen och ville lära mig slå med lie av flera skäl. Dels av rent

privata skäl, att det är roligt att kunna och användbart i mitt arbete – och dels för att det är viktigt att bevara de här markernas artrikedom. Med mer kunskaper kan jag vara till hjälp i Naturskyddsföreningen.

Att kunna slipa sin lie rätt är A och O.

Kursen var jättebra, först hade vi teori och sedan fick vi se och prova på slipning av bladen innan det var dags för själva slåttern. Det var inte så lätt. Man blir ju inte fullfjädrad av en dagskurs, det här är bara början, säger hon.

Sedan 1991 har medlemmarna i ”ängsgruppen” skött de artrika ängarna runt den lilla gården Nybygget. Tack vare deras årliga fagning och slåtter kan ängens alla blommor leva vidare. Slåtterfibblan, fältgentianan, kattfoten och slåttergubben – här har de fått en fristad. Det görs regelbundna inventeringar av både växter och insekter, så den intresserade kan enkelt följa ängarnas utveckling. Skolor och universitet kommer ofta hit för att se och lära av den unika floran.

MARINA ERIKSSON

Att hålla fiskeredskapen i gott skick är en viktig syssla för en skärgårdsbonde

"DET SKA VARA PAR"

Att lägga till vid bryggan på Bertil Johanssons Järsö är både en historiektion och en hisnande naturupplevelse. Båthus, sjöbodar och gamla fiskeredskap vittnar om att fisket här har varit den viktigaste inkomstkällan för flera generationer öbor.

– Här fanns gott om fisk, vi hade alltid redskap i. Men det är borta alltihop nu. Fisket försämrades efter hand, nu finns det inte mycket kvar. När de släppte

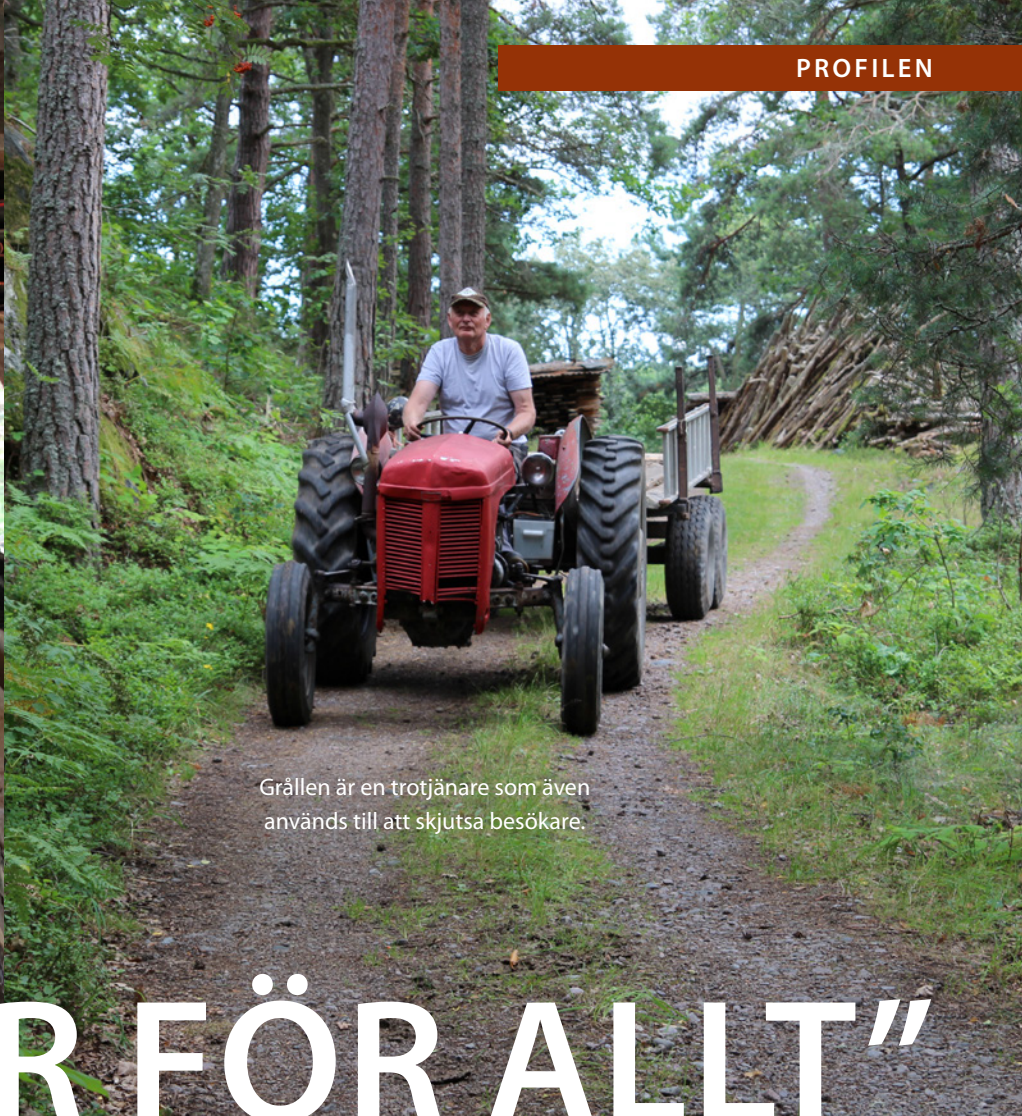
fritidsfisket fritt, då blev det som att fritidsfiskarna skulle ha företrädare framför yrkesfiskarna. Förre kunde vi tjäna bra på ålfisket. Men sedan bestämde fiskeriverket att det bara var några utvalda som fick fiska ål, vi småskaliga fick sluta. Istället för många små blev det kvotssystem och stora trälare som bedriver rovfiske, säger Bertil.

Jordbruket på Järsö var mycket småskaligt och mest för självhushållning.

Man sålde en gödkalv eller oxen ibland, eller lite virke och ved. Spannmål såldes aldrig utan odlades bara för hushållets behov. Stenmuren runt en liten välhävdad åker vittnar om att Bertils far bröt ny mark för mindre än en mansålder sedan. När mjölkorna försvann fick köttjur och får ta över ängsmarkerna.

Här bedrivs inget aktivt jordbruk längre, Bertil är troligen den sista

Bertil på Järsö är sedan många år medlem i Småbrukarna. Här visar han gårdens sågverk som drivs av en tändkulemotor.

Grällen är en trotjänare som även används till att skjutsa besökare.

AGRAFER FÖR ALLT”

generationen som är bofast på ön. Han berättar om skärgårdslivet villkor, hur de levde här förr i tiden. Det är lätt att se allt framför sig när alla de gamla grejorna finns kvar. Grällen som får tjänstgöra som allmänt transportmedel, Fergusson 135 som har ett eget litet garage och sågverket vid vattnet som fortfarande är i drift.

– Sågverket drivs av en tändkulemotor som min far köpte in just för det ändamålet. Sågen köpte han då den skulle rivas, men den fungerar fortfarande bra. Vi har sågat till gårdens behov och även legosågat åt andra, säger Bertil.

Han tycker att det nuförtiden är alldeles för många regler att förhålla sig till, det finns inte mycket frihet kvar för en småbrukare.

– Det ska vara paragrafer för allt – för husbyggen och djurhållningen, för skogen och fisket. Politiker borde inte hitta på så mycket djävulskap, säger Bertil.

MARINA ERIKSSON

VI FRÅGAR PARTIERNÄ – VAD VI

Sverige har länge haft en sjunkande självförsörjningsgrad på livsmedel, idag anges ofta siffror runt 50%. Men om vi tänker oss in i ett läge där något händer som påverkar handeln, transporter eller det ekonomiska systemet – då påverkas också vår tillgång till insatsvaror för jordbrukets behov. Vårt högt mekaniserade

VÅR FRÅGESTÄLLNING

och specialiserade jordbruk är helt beroende av importerade insatsvaror som diesel, konstgödsel och proteinfoder. Det betyder att i verkligheten kommer

även det jordbruk som vi faktiskt har att få svårt att fungera vid en kris. Ju färre livsmedelsproducerande gårdar som finns runt om i Sverige, desto sämre blir vår beredskap. Ju mer storleksrationalisering och maktkoncentration som finns inom jordbruket, desto mer sårbar är vår matförsörjning även från svenska gårdar.

MODERATERNA

Vad anser ditt parti om vår problembeskrivning?

I Sverige är vi idag alltför beroende av import av livsmedel, men också av exempelvis drivmedel. Vi har dock, om vi ger rätt förutsättningar, stor potential att producera biodrivmedel från våra skogar och även från spannmål. Från moderat sida vill vi att livsmedelsproduktionen totalt sett ska öka i Sverige. Ökad livsmedelsexport är inte ett problem i det sammanhanget, eftersom all produktionsökning stärker vår egen försörjningsförmåga vid en kris. Genom fungerande och växande djurhållning samt bättre fungerande kretslopp av näringsämnen kan beroendet av importerad gödning minska. Även inhemsk produktion av proteingrödor bör kunna öka, med ökad kunskap, nya och bättre sorter och förändrade köpbeteenden.

Vad anser ni vara det största problemet för svenskt jordbruk?

Svenskt jordbruk har goda grundförutsättningar och borde kunna vara en riktig framgångssaga. Tyvärr tyngs

konkurrenskraften av kostnader skapade av politiken genom höga skatter, långtgående särkrav och omfattande regelbörda. Det gör att svensk produktion blir dyrare i jämförelse med andra. En utmaning är att få ner dessa kostnader, en annan att få konsumenterna att i större utsträckning vara beredda att betala mer för de svenska mervärdena. Båda delar behövs.

Vad beror detta på?

Sverige har ett generellt högt skattetryck – vilket skapar problem för många näringar, inte bara de gröna. Successivt ökade kostnader, fler särkrav och ökat regelkrångel har lett till minskad produktion. Ytterligare ett problem är att svenska myndigheter ofta överimplementerar EU-regler och inför mer långtgående krav än vad som är nödvändigt.

Ser ni några politiska lösningar på detta?

Vi har massor av förslag! Vi behöver till exempel göra det lättare att anställa, sänka skattetrycket (exempelvis genom att sänka skatten för jordbruksdiesel), ta bort onödiga byråkrati, förenkla regler och ta bort eller

öka flexibiliteten i svenska särkrav. Vi har ett gott samarbete inom Alliansen och tillsammans hoppas vi få stöd för vår politik för att stärka de gröna näringarna..

Anser ni att man bör underlätta för gårdsförsäljning av livsmedel genom enklare regelverk och billigare kontroller?

Ja, vi vill underlätta för alla former av gårdsförsäljning. Exempelvis vill vi även tillåta gårdsförsäljning av alkoholhaltiga drycker.

JONAS JACOBSSON GJÖRTLER

Miljö- och jordbruksutskottet

LL NI MED SVENSKT JORDBRUK?

Resultatet av vår enkät är lite förvånande – och det av två skäl: 1) Partierna är ganska överens om att vår problembeskrivning stämmer med verkligheten. Ord som "medvetna om" och "oroande" återkommer i många svar. De vill förbättra lönsamheten, öka självförsörjningsgraden och minska sårbarheten. De flesta vill också ha "mindre

VÅR REFLEKTION

regelkrångel". 2) Nästan alla verkar överens om att jordbruk och landsbygd är viktigt! Kan det verkligen stämma eller är det bara valfläk och tomma ord?

Nu är det hög tid att dra nytta av politikernas ökade medvetenhet om jordbrukets betydelse för vårt land. Vi behöver hjälpas åt att förklara för dem varför många små och medelstora lantbruk är en förutsättning för hållbarhet. Vi ska berätta om våra småbruk, om hur vi bidrar till en levande landsbygd.

SOCIALDEMOKRATERNA

Vad anser ditt parti om vår problembeskrivning?

Socialdemokraterna är medvetna om att många svenska jordbrukare har en tuff verklighet och att livsmedelsproduktionen är sårbar. Att öka svensk livsmedelsproduktion har en säkerhetspolitisk aspekt – en del i att stärka samhällets samlade beredskap. Vi anser att det är viktigt att produktionen ökar och att vi får fler både stora och små livsmedelsproducerande företag.

Vad anser ni vara det största problemet för svenskt jordbruk?

Jordbruks- och livsmedelssektorn har blivit försakad under lång tid oavsett regering. Det, tillsammans med en ökande global konkurrens är en viktig orsak till konkurrenskraften och lönsamheten i det svenska jordbruket har minskat. För att vända den här utvecklingen krävs ett brett samarbete mellan såväl näringsliv, offentlig sektor och lokala aktörer som mellan våra politiska partier. Regeringen tog därför initiativ till Sveriges första nationella livsmedelsstrategi som riksdagen sedan

antog i juni i år med det övergripande målet är en konkurrenskraftig livsmedelskedja där den totala produktionen ökar.

Vad beror detta på?

Se ovan.

Ser ni några politiska lösningar på detta?

Med den nya livsmedelsstrategin ska vi se till att öka livsmedelsproduktionen, samt stärka konkurrenskraften och lönsamheten i näringens alla delar. Redan i februari presenterade regeringen en handlingsplan för livsmedelsstrategins genomförande, och sedan dess har regeringen fattat beslut om över 30 åtgärder. Nästa steg är att nu påbörja arbetet med att uppdatera handlingsplanen med nya åtgärder som ska stärka livsmedelskedjans alla delar.

Anser ni att man bör underlätta för gårdsförsäljning av livsmedel genom enklare regelverk och billigare kontroller?

Socialdemokraternas inriktning är att utformningen av regler och villkor ska stödja målet om en konkurrenskraftig och hållbar livsmedelskedja där produktionen

ökar. Detta genom ändamålsenliga skatter och avgifter, regelförenklingar, administrativa lättnader och andra åtgärder för att stärka konkurrenskraften och lönsamheten. Vi politiker har ett ansvar för att reglerna utformas så att de skapar förutsättningar för en konkurrenskraftig livsmedelsproduktion, samtidigt som vi når relevanta miljömål och bibehåller ett gott djurskydd.

SVEN-ERIK BUCHT

Landsbygdsminister

KRISTDEMOKRATERNA

Vad anser ditt parti om vår problembeskrivning?

Det är en allvarlig sårbarhet för vårt land. Vid en livsmedelskris kommer varje land se till det egna landets behov. Vår egen möjlighet till försörjning blir då akut.

Vad anser ni vara det största problemet för svenskt jordbruk ?

Starka omvärldsfaktorer utanför den enskilde jordbrukarens kontroll har avgörande inverkan på förutsättningarna att bedriva en verksamhet som ger tillräckligt avkastning. När priset på mjölk eller fläsk dyker är det bonden som tar smällen.

Vad beror detta på ?

Allt färre är involverade i jordbruket och har en förståelse för dess livsvillkor. Det gör att frågor om äganderätt, produktionsförutsättningar och villkor för djurhållning sällan möter insikt hos urbaniserade människor som bestämmer.

Ser ni några politiska lösningar på detta ?

Absolut, vi måste se till att det blir lönsamt att bedriva livsmedelsproduktion i landet. KD har arbetat aktivt i livsmedelsstrategin att ett av målen ska vara att vår självförsörjning av livsmedel ska öka. Vi såg att under 2016 slutade fem mjölkbönder i veckan, vi kan inte bara se på utan göra något. Det var därför jag initierade mjölkens dag riksdagen som respons till situationen för landets mjölkbönder.

Anser ni att man bör underlätta för gårdsförsäljning av livsmedel genom enklare regelverk och billigare kontroller ?

Ja

MAGNUS OSCARSSON

Suppleant i Miljö- och jordbruksutskottet

CENTER

Vad anser ditt parti om vår problembeskrivning?

Centerpartiet är oroande över att svensk livsmedelsproduktion är så sårbar. Därför drev vi i förhandlingarna kring livsmedelsstrategin på för ökad livsmedelsproduktion, stärkt konkurrenskraft och minskad sårbarhet. Vi tror på den svenska matens framtid men då krävs att alla företag i livsmedelskedjan, från lantbruk till besöksnäring, har konkurrenskraftiga villkor. Livskraftiga jordbruksföretag behövs för att en ökad livsmedelsproduktion ska kunna uppnås.

Vad anser ni vara det största problemet för svenskt jordbruk?

Idag finns det utmaningar i form av höga arbetskostnader och skatter, avgifter och krångliga regler som hindrar utvecklingen. Därför vill vi genom regelförenklingar göra det enklare och billigare att driva företag på landsbygden och på så sätt utveckla livsmedelsproduktionen.

Vad beror detta på?

Det beror bland annat på att svenska lantbrukare konkurrerar på ojämlika villkor jämfört med andra EU-länder. När det är lönsammare för en lantbrukare i Nederländerna att producera exempelvis lök, hamnar produktionen där istället för att den behålls i Sverige, vilket är dåligt för svensk livsmedelsproduktion.

Ser ni några politiska lösningar på detta?

Centerpartiet har presenterat över 90 förslag för att stärka Sverige som matnation, skapa fler jobb på landsbygden, ställa om till en grönare livsmedelskedja och förbättra djurhållningen. Vi vill minska

Källebergs honung & biredskap

Honung, biredskap,
bisamhällen.

Tvål och
hygienprodukter
Återförsäljare för
Töreboda Biredskap,
Ljusbergskupan

Tel 0471-420 73
mobil 070-510 66 28

epost:
kennnerth.f@telia.com

PARTIET

sårbarheten genom livsmedelskedjan och stärka livsmedelsberedskapen. Vi vill öka självförsörjningen av förnybar energi och fossilfria maskiner inom lantbruket. Vi jobbar också för att regeringens förslag om att låta aktiebolag få köpa jordbruksmark inte ska bli verklighet, då det rubbar balansen på landsbygden och slår ut jordbrukare som bor i direkt anslutning till marken.

Anser ni att man bör underlätta för gårdsförsäljning av livsmedel genom enklare regelverk och billigare kontroller?

För att fler människor ska vilja starta och driva företag på landsbygden är det viktigt att krånglet och administrationen minskar. Centerpartiet tycker att processerna och regler ska anpassas till företagens verklighet – inte till myndigheternas. På så sätt sparar många företagare både tid och pengar samtidigt som den onödiga irritationen minskar. Vi vill också öppna upp för gårdsförsäljning av vissa alkoholhaltiga drycker.

KRISTINA YNGWE

Vice ordförande i Miljö- och jordbruksutskottet

SVERIGEDEMOKRATERNA

Vad anser ditt parti om vår problembeskrivning?

Det är djupt otillfredsställande. Sedan nittiotalet har vi gått från en självförsörjningsgrad på åttio procent till omkring femtio procent. Det är oroande och vi behöver sätta upp tydliga mål för svensk livsmedelsförsörjning vilket tyvärr så väl regeringen som alliansen idag motsätter sig.

Vad anser ni vara det största problemet för svenskt jordbruk?

Jordbruksföretag är i regel småföretagare vilket gör att svenskt regelkrångel och höga skatter på arbete blir extra kännbart. Vi vill se sänkta arbetsgivaravgifter riktade mot mindre företag och seriöst arbete för att minska regelbördan. Ett grundläggande problem är dock att svenska jordbrukare har en konkurrensnackdel jämfört med konkurrenter från andra länder på grund av högre ambitioner på miljö och djurvälståndsområdet. Detta måste svenska bönder kompenseras för i högre utsträckning genom bl a höjda djurvälståndssättningar och sänkt dieselskatt.

Vad beror detta på?

Regelkrångel, höga skatter på arbete och konkurrensnackdelar jämfört med utlandet.

Ser ni några politiska lösningar på detta?

Tydliga mål för svensk livsmedelsförsörjning, skattelättnader för mindre företag och ökad kompensation till svenska bönder för konkurrensnackdelar jämfört med andra länder.

Anser ni att man bör underlätta för gårdsförsäljning av livsmedel genom enklare regelverk och billigare kontroller? Man bör absolut undersöka närmare hur detta kan uppmontras och förenklas.

MARTIN KINNUNEN

Miljö- och jordbruksutskottet

Vill du delta i bevarandet av våra utrotningshotade allmogekor?

Kontakta
Föreningen Allmogekon
Krister Kortebäck
0521 316 60
allmogekon@swipnet.se

LIBERALERNA

Vad anser ditt parti om vår problembeskrivning?

Liberalerna står bakom det övergripande målet i Livsmedelsstrategin som säger att Sverige ska ha en konkurrenskraftig livsmedelskedja där den totala livsmedelsproduktionen ökar samtidigt som miljömålen nås. Där anges också att en produktionsökning skulle kunna bidra till en ökad självförsörjningsgrad av livsmedel och att sårbarheten i livsmedelskedjan ska minska.

Vad anser ni vara det största problemet för svenskt jordbruk?

Att ta betalt för de högkvalitativa varor som produceras. Svenskt jordbruk har idag EU:s bästa djurskydd, låg antibiotikaanvändning och relativt låg miljöbelastning. Ett annat problem är frågan om jordbrukets miljö- och klimatpåverkan som måste minska samtidigt som vi ser jordbrukets viktiga roll för den biologiska mångfalden.

Vad beror detta på?

Svårt att peka ut en enstaka företeelse men naturligtvis är det negativt med politiska beslut som leder till ökat regelkrångel och kostnader. Det är oroande att regeringen höjer skatterna på jobb och företagande. Som liberal tror jag på marknadsekonomi och att det är konsumenternas efterfrågan som ska styra. Det borde finnas potential i att utnyttja de svenska mervärdena som en konkurrensfördel.

Ser ni några politiska lösningar på detta?

Absolut! För Liberalerna är utgångspunkten en generell och företagervänlig politik som inte tynger företag med onödigt byråkrati och höga skatter på jobb och företagande. Vidare att livsmedelsproduktionen, oavsett om den är konventionell eller ekologisk, ska styras av konsumenternas efterfrågan, inte av stöd, subventioner eller kvantitativa mål och snedvridande regler, som nuvarande regeringen föreslår.

Anser ni att man bör underlätta för gårdsförsäljning av livsmedel genom enklare regelverk och billigare kontroller?

Ja, gårdsförsäljning efterfrågas av allt fler och kan ge bättre lönsamhet genom att höja förädlingsvärdet redan på gården. Liberalerna stödjer alla regelförenklingar och mer kostnadseffektiva kontroller under förutsättning att livsmedelssäkerheten inte äventyras.

LARS TYSKLIND

Miljö- och jordbruksutskottet

VÄNSTER

Vad anser ditt parti om vår problembeskrivning?

Det är en akut situation. Vi har länge varnat för att Sverige blir allt sårbarare och att småbrukarnas situation är alltför svår.

Vad anser ni vara det största problemet för svenskt jordbruk?

Att vi som land inte kan föda oss själva och att vi är för dåligt rustade inför klimatförändringen och andra miljöproblem. Sverige når endast 14 av 16 miljömål med nu gällande åtgärder. Att producera mer livsmedel på ett hållbart sätt är en del av lösningen.

Vad beror detta på?

Politiken har ägnat livsmedels- och lantbrukarfrågorna allt för lite uppmärksamhet. Tyvärr har svenskt jordbruk alltför länge styrts i enlighet med de stora producenternas intressen och genom en detaljuppfyllnad av krav från Bryssel. Vi måste ta tillbaka makten över maten och jordbruket.

Ser ni några politiska lösningar på detta?

Även om livsmedelsstrategin har sina brister finns det en möjlighet att främja mer lokalproducerad mat. Vi ville ha in ett mål om självförsörjningsgrad i strategin. Nu kommer vi göra vad vi kan för att se till att mer hållbar mat produceras i Sverige. Det offentliga som skolor, äldreboenden och sjukhus måste upphandla mer lokalproducerad mat. Bönder som levererar sk kollektiva nyttigheter (t ex i form av hög miljöhänsyn) borde få bättre betalt för det.

RPARTIET

Anser ni att man bör underlätta för gårdsförsäljning av livsmedel genom enklare regelverk och billigare kontroller?

I den mån man kan göra det utan att tumma på miljö och folkhälsa vill vi absolut se mer av gårdsförsäljning. Vi vill ha en levande landsbygd med fler småföretagare och bättre samhällsservice. Vi tror dock inte på sk gårdsförsäljning av alkohol.

JENS HOLM

Miljö- och jordbruksutskottet
Ledamot i EU-nämnden

I NÄSTA TIDNING KOMMER
ETT ANTAL AV DE PARTIER
SOM IDAG STÅR UTANFÖR
RIKSDAGEN ATT FÅ BERÄTTA
OM SIN SYN PÅ SVENSKT
JORDBRUK.

MILJÖPARTIET

Vad anser ditt parti om vår problembeskrivning?

Vi delar bilden av att storleksrationalisering och maktkoncentration motverkar en högre självförsörjning. Miljöpartiet vill öka självförsörjningsgraden i Sverige både när det gäller livsmedel och jordbrukets insatsmedell. Vi drev ökad självförsörjning i arbetet med livsmedelsstrategin och fick igenom skrivningen: ”En produktionsökning skulle kunna bidra till en ökad självförsörjningsgrad av livsmedel. Sårbarheten i livsmedelskedjan ska minska.” i det övergripande målet.

Vad anser ni vara det största problemet för svenskt jordbruk?

De största problemen är att lantbrukare inte får tillräckligt betalt för sina mervärden och därför har svårt att konkurrera med importerade varor. Ett annat problem är att storskaligt jordbruk generellt gynnas framför småskaligt. EUs jordbrukspolitik (CAP) styr på många sätt den svenska jordbrukspolitiken. I framtida CAP vill vi att man ger ersättning för verklig miljönytta, dvs resultat- och värdebaserade stöd.

Vad beror detta på?

Framförallt på EUs jordbrukspolitik men också på den politik som bedrivs i världen. Dagens frihandelsavtal värnar inte miljö- och djurskydd tillräckligt när det gäller jordbruksprodukter vilket leder till ”ett race to the bottom”. Jordbrukspolitiken betalar inte tillräckligt för den miljöpåverkan de ger upphov till samtidigt som de inte heller får tillräckligt betalt för de ekosystemtjänster som de producerar till exempel livsmedel och öppna landskap.

Ser ni några politiska lösningar på detta?

Det är viktigt att förändra EUs gemensamma jordbrukspolitik (CAP) så att småskaligt och miljöanpassat jordbruk stöds i större uträkning liksom insatser för en levande landsbygd. Det är viktigt att ha ett stort nationellt landsbygdsprogram och vi vill värna om jordförvärvslagen. Vi ser positivt på de frivilliga initiativ till svensk märkning som har kommit och vill även se en obligatorisk ursprungsmärkning på kött vid restauranger. Det är också viktigt att arbeta med upphandling som gynnar miljö- och djurvänlig och småskalig produktion.

Anser ni att man bör underlätta för gårdsförsäljning av livsmedel genom enklare regelverk och billigare kontroller?

Ja, vi vill främja ökad gårdsförsäljning. Genom lokal förädling kommer konsumenten närmare producenten och det finns större möjlighet att få betalt för mervärdena. Det är dock viktigt att värna livsmedels säkerheten.

STINA BERGSTRÖM

Miljö- och jordbruksutskottet

QUINOA-ODLINGEN PÅ VADSTENASLÄTTEN HAR VÄCKT STOR UPPSTÅNDELSE I TIDNINGAR, RADIO OCH TV. ALLA VILL HÖRA STORYN OM INDIANERNAS MYTOMSPUNNA GRÖDA SOM ENLIGT EXPERTERNA INTE SKULLE GÅ ATT ODLA I SVERIGE. SMÅBRUKARNAS DAVID APPELGREN OCH LANTBRUKARPARET ERIC JACOBSSON OCH CHARLOTTE ERLANDER HAR BEVISAT ATT DET "OMÖJLIGA" IBLAND KAN FUNGERA VÄLDIGT BRA.

David Appelgrens tankar på att odla quinoa började i samband med att han flyttade från staden till torpet vid Omberg 2015. Han funderade över den småskaliga odlingens villkor och kom fram till att han vill ha något unikt att erbjuda sina framtida kunder.

– Om vi bara odlar samma grödor som alla andra, då blir det svårt att ta bra betalt. Jag och min fru Liga undersökte några grödor som odlas i andra länder och som trivs i ett liknande klimat som vårt.

Förutom quinoa provodlade vi yacónrot och jordmandel, säger David.

Jordmandeln trivdes inte så bra, troligtvis ville den ha en magrare jord än torpets näringsrika mulljord. Yacónroten växte bra, men det var quinoan som verkade mest intressant. Vid de försök som gjorts tidigare i Sverige hade forskarna dock kommit fram till att den senare inte passade att odla här. David lät sig inte avskräckas, han hittade en odling i Norge där det verkade ha fungerat bra.

– Jag kontaktade dem för att fråga om utsäde och de hänvisade då till Köpenhamns universitet. Det visade sig att forskarna där hade förädlat fram en speciell sort av quinoa, ”Titicaca”, som sätter frö tidigare – och därför hinner mogna i vårt klimat. Eftersom vi själva bara har lite mark och inga maskiner, så presenterade jag idén för några ekodlare från trakten. Erik Jacobsson på Kastad gård nappade direkt, så vi började samarbeta, säger David.

QUINOA – GÅR DET?

2002 hade SLU en provodling av quinoa på Thorslunda försöksgård, Öland. Forskarna bedömde då att den inte lämpade sig för odling i Sverige, eftersom de inte såg någon lösning på hur ogräset svinmålla skulle kunna hanteras i quinoafälten.

Storbonden Erik och marknadsföraren och småbrukaren David kompletterade varandra väl. De beslutade sig för att dela på riskerna, dvs dela lika på både utgifter och inkomster för det galna quinoaprojektet. Förra året sådde de ca ett halvt hektar på Kastad gård den 20e maj. Det var nog lite väl sent, skörden blev inte så stor och fröna var små. Men det hade ändå fungerat, de såg båda den stora potentialen.

ETT VÅGSPEL

I våras gick de på ren magkänsla och sådde hela 13 hektar den 22e april. Radavståndet sattes till 20 cm med tanke på att det skulle gå att ogräsbekämpa mekaniskt. Utsädesmängden var 10 kg per hektar och utsädet från Danmark kostade 40 Euro per kilo.

– Det här kommer antingen att bli min minst lönsamma gröda någonsin, eller så blir det den mest lönsamma, sade Erik i våras. Ett vågspele med andra ord.

Det stora quinoa-fältet utvecklades helt enligt planen. Under de första 40 dagarna satsar plantorna allt på sin ro-

tutveckling, då händer det inte så mycket med bladmassan. Om det behövs kan man ogräsharva under den här perioden. Sedan sticker plantorna iväg på höjden och ogräsen har ingen chans längre. Den nära släktingen svinmålla var det enda ogräs som försökte konkurrera med grödan, men det var inget stort problem. Quinoans skal innehåller beska saponiner, vilket avskräcker de flesta skadedjur. Några som inte blev avskräckta var dock bladlössen. Men då plantorna redan höll på att mogna när bladlössen kom, så tror inte David att de har gjort så stor skada.

– När plantorna började byta färg till orange, då var det några veckor kvar till skörd. Plantorna var då ca 150 cm höga. Tröskningen var spännande, hur skulle tröskan ställas in? En god gissning var att ställa in efter rapsfrö, det gick jättebra! Vi hade hoppats på ett ton per hektar, men tror nu att skörden har blivit nästan det dubbla. Exakt svar får vi efter torkning och rensning, säger han.

Innan försäljning måste fröna skalas och tvättas, annars uppfattas de som

”beska” av konsumenterna. Skalet poleras bort, en kvarn som klarar att skala korn kan också skala quinoa. Tvättningen sker i en speciell stor tvättmaskin. Sedan centrifugeras och torkas fröna igen.

För den som vill odla och sälja quinoa i liten skala, finns ett hopp i den skal- och saponinfria sorten ’Vikinga’ som också har tagits fram vid universitetet i Köpenhamn. David och Erik har haft en liten provodling av ’Vikinga’, men den har visat betydligt lägre växtkraft och avkastning än ’Titicaca’.

– Tanken är att vi ska sälja en del av skörden under eget varumärke, men inte alltihop, det vore övermäktigt. Intresset från olika återförsäljare har varit bra. Även bönder som är intresserade av att odla har hört av sig, säger David.

All uppståndelse runt Erik och Davids quinoaodling sätter fingret på något som många småbrukare redan vet – att det kan löna sig att göra egna försök, istället för att bara lyssna på experter.

MARINA ERIKSSON

Quinoa är en ört som främst odlas på hög höjd i Anderna, Sydamerika

Kallas också mjölmålla och är nära släkt med svinmålla

Är mycket tålig, klarar både låga och höga temperaturer

Kan odlas på dåliga och salta jordar

Fröna har högt näringsvärde, lågt Gl-värde och är glutenfritt

Innehåller nästan dubbelt så mycket protein som ris

Finns i färger som vit, röd och svart

Priset på quinoa har tredubblats de senaste åren pga ökad efterfrågan

Småbrukaren besökte Allmogegården i början av augusti då fälten dignade av mognande grödor. Trots mångfalden av arbetsuppgifter verkar ingen här vara stressad. Elever och lärare delar sin vision om ett annat och bättre liv än vad det moderna samhället erbjuder. Ett enklare liv nära naturen. Samtalen runt middagsbordet handlar mycket om framtidsdrömmar, hur man ska kunna leva av jorden. Ungdomarna är väl medvetna om svårigheten att köpa en gård idag, markpriserna är på de flesta ställen skyhöga. Men Maria Larsson och Bengt Sjöberg uppmuntrar dem att se möjligheter istället för problem.

– Det viktigaste är vad man har för inställning, man måste tro på att det går! Vi brukar lyfta fram goda exempel bland våra före detta lärningar, några av dem har lyckats

köpa billiga gårdar i utflyttningstrakter. Andra driver sina småbruk utan att äga mark. Man kan arrendera en gård eller kanske låna marginalmarker av någon som inte brukar dem, säger Maria.

Tanken på någon slags mentorskap återkommer i samtalen. Flera av eleverna tänker att det kanske finns äldre småbrukare som behöver hjälp med att sköta sina gårdar, att ett samarbete över generationsgränserna skulle gynna båda parter.

ALLT FRÅN GRUNDEN

Under växtodlingssäsongen är det lärande genom arbete som gäller. Här tar man inga genvägar, allting görs från grunden och med traditionella metoder. Eleverna har egna odlingslotter på ca 80m² för grönsaksodling. Där sköter de allt från planering av odlingen till omhändertagande av skörden. Den dagen man ska lära sig att konstruera en enkel byggnad så börjar lektionen i skogen med att välja ut lämpliga träd, hugga ner dem och dra hem stockarna med hästkraft. Virket sågas sedan upp i gårdens lilla sågverk. Matlagningen sköts av eleverna som förädlar och lagar till gårdens egna råvaror. Med tanke

Bengt Sjöberg hade tidigare mjölkproduktion och Maria Larsson arbetade som dataingenjör. Tillsammans driver de nu Allmogegården – ett levande, självhushållande småbruk. De har arbetshästar, fyra mjölkkor, hushållsgrisar, en flock höns, några tackor och kaniner. Sedan tio år tillbaka har de lagt ner sin själ i att restaurera gårdens betesmarker, tidigare var där helt igenväxt. De har tidigare haft många volontärer och även drivit turistverksamhet, så de är vana vid att ha mycket folk omkring sig.

SMÅBRUK

HÄR LÄR MAN SIG A

I JANUARI 2017 STARTADE EN UNIK
SMÅBRUKARLINJEN BLEV VE
MELLAN MULLSJÖ FOLKHÖGS
MARIA LARSSON OCH BENGT S
TOLV UNGA MÄNNISKOR F
UNDER ETT HEL
LÄRA, ODLA OCH LI

ARLINJEN

TT LEVA AV JORDEN

K UTBILDNING I JÖNKÖPINGS LÄN.
 RKLIGHET I ETT SAMARBETE
 KOLA OCH SMÅBRUKARPAKET
 JÖBERG PÅ ALLMOGEGÅRDEN.
 FLYTTADE IN PÅ GÅRDEN –
 T ÅR SKULLE DE
 LEVA TILLSAMMANS.

på alla de ekologiska grönsakerna, hembakat bröd av egen spannmål, kött, mjölk och ost, så äter de här eleverna betydligt bättre skolmat än genomsnittet.

HÄST OCH TRAKTOR

Arbetshästarna används även till harvning, sådd och vältning. Hästhackan används i radodlingarna och höet slås och räfsas med häst.

– Vi har fem hästar här, några av dem är äldre trygga individer som är lätta att hantera för nybörjare. Det är tre ardenner, en fjording och en nordsvensk. Bengt har stor kunskap om att arbeta med hästar, en kunskap som behöver föras vidare, säger Maria.

Plöjningen sköts med traktorn, så även höskörden på granngården. Där används äldre maskiner som slätterbalk, hövändare och strängläggare.

ANSVAROMRÅDEN

Ungdomarna har olika ansvarsområden som djurskötsel, mjölkning, osttillverkning, växtodling, hushållssysslor och matlagning. Ett annat ansvarsområde är att dokumentera

Mary Berggren med kalven Bengt och Agnes Moderato med fjordhästen Pluto.

”Vi vill visa att det finns ett hållbart alternativ till det moderna jordbruket och till dagens materiella och stressade liv. Det går att leva gott på en liten gård om man bara har fokus på livskvalitet”

vad som händer på gården. Den ansvariga uppdaterar då bloggen och kursens Facebooksida. Sysslorna roteras varannan vecka, alla ska få prova på de olika momenten.

– Som lärare kompletterar Bengt och jag varandra bra, vi är ganska olika. Bengt har växt upp med jordbruk, han har kunskapen i kroppen. Men han är också bra på att berätta om hur olika saker gjordes förr i tiden, han kan ge en bakgrund till varför man gör på ett visst sätt. Jag är mer teoretisk och ideologisk, jag brinner för en hållbar livsstil. Förutom jordbruksarbete och förädling vill vi att eleverna ska få prova på många vardagssysslor som förekommer på en gård. Det kan vara enklare fastighetsskötsel som att täta ett rör, laga en ruta eller dra bevattning, säger Maria.

MARINA ERIKSSON

Charlotte Bird visar stolt upp gårdens nya lerugn. Den öppna byggnaden där ugnen står har byggts gemensamt av eleverna. Begagnat tegel användes till grunden när de fick lära sig att mura. Taket består av gårdens eget virke och har sågats i det flyttbara sågverket "logosol". Själva ugnen är gjord av lera, halm och sand. I det yttre lagret har man även använt koskit. Innan man kan baka i ugnen måste den eldas i två timmar, sedan rakas askan undan och det är dags att grädda bröd eller pizza.

Havren som eleverna har sått med hästdragen såmaskin ser riktigt bra ut. För att vara en ekologisk åker finns där ovanligt lite ogräs.

- Det beror på att vi är noga med växtföljderna. Vi vill ha bättre skördar än de konventionella, säger Maria Larsson.

Linus Söderberg och Agnes Moderato kör hackan med säker hand genom betåkern. Fjordhästen Pluto har varit med förr, han går lugnt och fint mellan raderna.

Alla elever har en egen odlingslott som de sköter självständigt. Charlotte Bird har lyckats bra med sina kålplantor.

Rakel Mikaelsson är bara 19 år, hon har drömt om att bli bonde sedan hon var barn. Den här veckan är det hennes tur att ta hand om korna. Hon mjölkar och sköter alla sysslorna i gårdsmejeriet, även osttillverkningen.

– Det som är så bra med den här utbildningen är att jag får kunskap om många olika saker. Vi lär oss om kretsloppen, hur allting hänger ihop. Jag hoppas på att hitta en liten gård i framtiden, så att jag kan driva mitt egna småbruk, säger Rakel.

Välkommen,
att ta en titt på LIVDJURSLISTAN för
FINULLSFÅR!

www.finullsforeningen.se

**FINULLSFÅR, EN FÅRRAS SOM HAR DET
MESTA I ETT OCH SAMMA DJUR!**

Gott kött. Mjukaste ullen och skinnen. Bra naturvårdare. Lugnt temperament. God respekt för stängsel. Fruktsamma. Går att betäcka året om. Goda mödrar. Inga inkorsningar med kötttrasfår behövs för att få bra slaktroppar. En bevarandevärd svensk lantras. Pröva Du också!

**Fäbodkultur och
utmarksbruk.**

**Betesdrift med frigående
djur i skog och fjäll.**

**Levande kulturarv,
Biologisk mångfald,
Lokal matproduktion -
Brukande för framtiden!**

www.fabod.nu

KULTURSPANNMÅLSKO

Det var ett 80-tal intresserade från Sverige, Norge, Danmark och Finland/Estland som hade samlats på Gotland Grönt Centrum för att ta del av ny forskning och utbyta erfarenheter. Det var många intressanta föreläsningar och även studiebesök. Mötet avslutades med grupparbeten och framtidsdiskussion.

Den sista dagen besöktes bland annat Sten Rosvalls gård Broa i Halla. Där förevisades kulturspannmål i fält – enkorn, vit emmer, vårspelt och borstvet.

Man besökte också Ardre, den gotländska kulturspannmålets sista utpost. Det var där kultursorterna senast fanns i odling innan de byttes ut mot nya moderna sorter i början av 1960-talet.

TALARE MED OLIKA PERSPEKTIV

Kerstin Björklund på Warbro kvarn berättade om sina erfarenheter och sin syn på marknaden för kultursorter. Sedan 15 år tillbaka torkar och förädlar Warbro kvarn kulturspannmål och de har många små och ekologiska bönder som kunder.

Annika Michelson från Tavastlands tvärvetenskapliga yrkeshögskola i Finland berättade om talkkuna-traditionen med rostad spannmål. Annika är forskare, lärare och lantbrukare. Hon kommer att organisera nästa års Nordiska kulturspannmålsseminarium som kommer att förläggas till Finland i juli (10-12/7).

Bengt-Göran Carlsson, Ordbildarna, uppdaterade om utvecklingen av kultursortcentret på Holma gård. Holma har blivit ett nytt hem för Allkorns fröbank. Där finns nu cirka 1600 kultursorter av vete, råg, korn, havre, hirs och brödmajs.

Riina är rådgivare och projektledare knuten till Hushållningssällskapet Gotland. Det är Riina som varit drivande i planering och organisation av konferensen. Riina är också sekreterare i Gutekorn.

EN NORDISK KONFERENS OM KULTURSPANNMÅL
DEN 11-13 JULI. SEMINARIET VÄNDE
AV ODLARE, MJÖLNARE, BAGARE OCH
INTRESSE AV KONSUMENTER

ÅRETS ÄMNER VAR BLAND ANNAT FRÖODLING,
BAKNING, BRYGGNING, UTSÄDESVAL

KONFERENS PÅ GOTLAND

URSPANNMÅL HÖLLS PÅ GOTLAND
SIG TILL DET NORDISKA NÄTVERKET
E OCH ANDRA FÖRÄDLARE MED
KULTURSORTER.

ÄGOR SOM BERÖR VÄXTFÖRÄDLING,
KVALITET OCH HÄLSOASPEKTER.

Konferensdeltagarna besökte Gert Rosvalls (i bildens centrum) gård. Gert är en av grundarna av Gutekorn Ekonomisk Förening som bildades 2008. Föreningen vill främja bevarandet av ursprungliga gotländska sädesslag genom odling, utveckling och förädling. Gert är också medlem i Allkorns styrelse.

Fröbanken vitaliseras och utvecklas varje år genom provodling, vissa sorter uppförökas för utsäde till medlemmar. Allkorn poängtear att kultursorter bör odlas utan konstgödning och bekämpningsmedel.

Bengt-Göran berättade också om Allkorns aktuella projekt, som tex ”Klokt mot sot” med Forskaren Lars Wiik, HS i Skåne. Det handlar om hur man kan skydda de ekologiskt odlade sorterna mot stinksot.

Projektet ”Kultursorter - bakkings-egensaper och smak” drivs tillsammans med Caroline Lindö, forskare, bagare och odlare från Källunda gård i Skåne. ”Vår älskade jord” är en ny serie kunskapsmöten på temat matjordens betydelse.

BONDENS ROLL I EVOLUTIONEN

Hans Larsson från Allkorn pratade om om evolution och co-evolution i bondens förädling. Han påminde om att nästan all den biologiska mångfalden är framställd av bönder. Miljontals bönder har sedan jordbrukets begynnelse selekterat och domesticerat våra odlade växter. Den organiserade växtförädlingen började för

Svart emmervete är en av de sorter av kulturspannmål som visades i konferensens särskilda demonstrationsodling. Emmervetet var mycket vanligt i äldre tider och finns i många färger; svart, röd, blå och vit.

ca 150 år sedan. Förädlingen togs succesivt över av ett fåtal specialister på ett fåtal platser. Från sorter med en riktigt lokal anpassning gick man alltmer mot sorter med en bredare anpassning. Hans talade om de olika faserna i domesticeringen av en växt. Hur anpassningen till människan gör att den förlorar de egenskaper som behövs för att överleva i det vilda. Domesticerade sorter klarar inte konkurrensen inte i det vilda.

MARINA ERIKSSON

Från förra Småbrukaren

Så här skrev Anders Möller i sin artikel i förra tidningen: "Permakultur som begrepp handlar mest om att sälja böcker och kurser. Så länge det inte finns kommersiella odlingar efter de här principerna bli permakultur bara ett pyramidspel: Människor tjänar de riktiga pengarna på att utbilda andra i permakultur och betalar man dessutom tillräckligt mycket kan man bli certifierad för att utbilda ännu fler.

Jag har ännu inte träffat på någon som försörjer sig på permakultur och växtodling. Protestera gärna. Jag vill inget hellre än att få lära mig av någon som kan leva enbart på permakultur. Jag vill lära mig."

Här följer ett svar på Anders artikel.

Vad funderar du på vad gäller småbruk, livsmedelsproduktion, villkor för mathantverkare och kulturlandskap? Låt Småbrukarens läsare veta. Skicka dina tankar och åsikter till redaktionen@svrigessmabrukare.se eller Småbrukaren, c/o Jonas Wangsten, Åshammar Prästgården, 664 91 Grums. Senast den 20 november vill vi ha ditt brev inför nästa nummer.

ANDERS MÖLLER MISSF

Anders Möllers artikel "Permakultur – ett pyramidspel?" i förra numret av Småbrukaren är välkommen som ett upprop till alla småbrukare, som anser att de använder permakulturdessign i sin verksamhet, att visa på vilket sätt denna form av tänkande hjälper dem till bättre lönsamhet och bättre livskvalitet.

GODA EXEMPEL

Vi kan aldrig lyfta fram nog med goda exempel på detta. I Sverige skulle gårdarna Rikkenstorp i Grängesberg och Ridgedale Permaculture i Sunne kunna framhållas som sådana. Eftersom Möller efterlyser specifika exempel från växtodling bör också kanadensarna Jean-Martin Fortier och Curtis Stone nämnas, vilka fått mycket uppmärksamhet de senaste åren och var och en på sitt sätt tydligt visat hur permakulturdessign kan tillämpas i grönsaksodling för att både få lönsamhet, kvalitativa råvaror och en miljömässigt hållbar verksamhet.

Tyvärr rymmer Möllers artikel grova förenklingar och missuppfattningar om vad permakultur är för något. Till att börja med använder Möller genomgående termen permakultur och inte permakulturdessign, vilket på ett tydligare vis talar om vad det egentligen handlar om. Permakultur(design) är ett verktyg, ett sätt att tänka kring och planera platser, verksamheter och aktiviteter, för att uppnå ett resultat, det är inte ett resultat i sig. Det går således inte att säga, som Möller gör, att "jag har ännu inte träffat på någon som försörjer sig på permakultur och växtodling" och att permakultur skulle vara ett "odlingssystem".

Permakultur är ingen sak. Man kan inte göra en permakultur och odla i den. Däremot kan man med hjälp av permakultur(design) organisera ett grönsaksland, eller en åker, både i tid och rum, så att odlingen kan bedrivas på ett mer ekologiskt, socialt och ekonomiskt hållbart vis.

PERMAKULTURDESIGN

Man kan likna permakulturdessign vid att göra ett recept. Du vet vad du vill baka. Du väljer ut lämpliga ingredienser och bestämmer på vilket sätt de ska blandas samman för att uppnå det du vill. Själva bakningen och det resulterande bakverket är inte samma sak som receptet (designen), men kan lära dig hur receptet behöver modifieras, om du inte blev nöjd.

Permakultur är därför inte ett material, en teknik eller en strategi, utan ett sätt att utifrån permakulturella principer – främst inspirerade av principerna för hur naturliga ekosystem fungerar – föra samman och sätta material, tekniker och strategier i relation till varandra, på ett sätt som leder till ett hållbarare, energieffektivare och mer resilient system. Att Möller skriver att man inom permakultur "ska odla på höjden, spara vatten" och vidare "att många rekommenderar djupgrävning för hand", är i så måtto inte korrekt, även om sådana tekniker och strategier är ofta förekommande

Aktuellt på Naturbrukskonferensen

Konventionen om Biologisk Mångfald (CBD) är en bred konvention som omfattar såväl naturskydd, brukande av biologiska resurser som olika rättighetsfrågor. Ett område som CBD har arbetat med specifikt är småskaligt traditionellt brukande, traditionell kunskap förknippat med detta och dess gynnsamma effekter på biologisk mångfald. Även traditionella lokalsamhällets rättigheter till fortsatt bruk av mark, vatten och resurser har lyfts

fram. Exempel på grupper som kan bära sådana traditionella kunskaper är jord- och skogsbrukare, samer, fåbodbbrukare, skärgårds-, fjäll-, och skogsbönder, skärgårds- och insjöfiskare, jägare och hemslöjdare.

Det handlar alltså om brukande- och rättighetsfrågor som berör många brukarkategorier från hav och skärgård över slätt- och mellanbygder till skogar och fjäll i hela vårt avlånga land.

Men hur hanteras detta egentligen i Sverige? Dessa kunskapsfrågor (och mycket mera) kommer att diskuteras vidare och behandlas på den kommande naturbrukskonferensen i Broddetorp 20-22 oktober. Alla är välkomna att ta sin del i detta!

Läs mera på hemsidan
www.naturbrukskonferensen.se

KRISTIAN OLOFSSON

ÖRSTÅR PERMAKULTUR

som ingredienser i en permakulturdesign. Huruvida just dessa tekniker och strategier är lämpliga för att uppnå det du vill uppnå på den plats du befinner dig är dock något som först måste utredas. Permakultur är ingen universallösning, utan ett redskap för att hjälpa till med att finna den specifika lösning som passar dina behov, utan att kompromissa med de tre enkla etiska riktlinjer som allt permakulturellt tänkande utgår från: omsorg om jorden, omsorg om människan och rättvis fördelning.

Detta är vad en bra kurs i permakulturdesign lägger sitt huvudfokus vid. Att lära ut specifika tekniker och strategier kan endast bli ett smakprov på den mängd olika "ingredienser" som står till buds.

ÄVEN PÅ HÖGSKOLA

Möller menar att man måste betala dyra pengar för att kunna lära sig om permakulturdesign, och att det hela skulle röra sig om ett slags cyniskt pyramidspel.

Så är inte fallet, varken i Sverige eller utomlands, och det skulle gå emot permakulturens grundläggande tanke om rättvis fördelning.

Naturligtvis måste de som undervisar ha betalt för sin tid, och är kursen förlagd till en specifik plats tillkommer förstas kostnader för mat och logi. Men det finns också för den enskilde deltagaren helt kostnadsfria kurser. Både ABF och Vuxenskolan ger sådana och numera kan man läsa permakulturdesign vid två högskolor i Sverige, Holma folkhögskola och Mora folkhögskola. Dessa lärosäten ger dessutom kurser på distans.

Om man kan tänka sig att läsa en kurs på engelska finns det också kostnadsfria certifieringskurser i permakultur på universitetsnivå, också dessa på distans. En sådan ges till exempel av Oregon State University och man kan anmäla sig via deras hemsida. För den som vill skaffa sig ännu mer erfarenhet och diplomera sig ställer svenska diplomhållare upp som handledare

helt ideellt. Det finns också mycket gratis material om permakultur på Internet, inte minst via Youtube. För den som vill ha någonting att läsa finns ett par böcker på svenska, och en kort introduktion, "Permakulturens kärna", kan laddas ned utan kostnad från permacultureprinciples.com.

För att avslutningsvis återvända till Möllers fråga huruvida växtodlare kan ha utbyte av permakulturdesign, så är svaret helt klart ja. Men det är inte frågan om ett antingen eller, att vara eller inte vara permakulturist. Permakultur är inte en dogmatisk lära utan ett dynamiskt ramverk för att skapa den form av verksamhet och leverne, som du önskar, i samklang med naturen.

RIKARD WINGÅRD

Här kan alla medlemmar annonsera gratis. Senast den 15 november vill redaktionen ha din radannons inför nästa nummer.

Skicka din radannons till info@sverigessmabrukare.se eller Småbrukaren c/o Jonas Wangsten, Åshammar Prästgården, 664 91 Grums.

SÄLJES

KRAV-certifierad matpotatis

Princess, Connect och Sava, 10kg 120kr, 25kg 225kr.

Torbjörn Ohlsson Önnestad/Ullstorp Skåne 076-814 90 47, 044-701 07.

Stora smågrisar

Flerraskorsningar härdiga och lämpliga till uteliv. Styckevis eller i grupp för vidare uppfödning. 700kr/st. Även hel eller ½ gris styckad och klar för frysen. Slaktade på kontrollslakteri 40kr/kg.

Anders Söberg Vollsjö/Bjälkhult Skåne 0706-706 752, 0415-421 58

Kor

Två handmjölkade, pigga och snälla, nu ej betäckta, kor i södra Östergötland säljs. En, 10 år, 50% herrford, 50% lågland. En 8 år, mest lågland. Tel. 070- 170 16 47

Selar, slädar, vagnar

Allt är körklart (eller till prydnad). Inget kostar mer än 3500 kr. Ring Stefan, Årvidaberg 0120-61133

Samuel och Helena Svensson med sin kusin Tuva Antonsen är intresserade av hönsen i buren

SMÅBRUKARDAG I JÖNKÖPING

Småbrukarna i Jönköpings län har traditionellt tillsammans med Hultagårds Bydegårdsförening haft en småbrukardag i september med över 20-talet hantverkare som sålt sina alster. Förutom djur- och växtodlingsprodukter kunde besökarna köpa allt från osthyvlar och smide till smycken och barnkläder.

Britt-Marie Andersson, Örsby, som fått första pris för sina ostkakor av föreningen "Ostkakans vänner" hade dukat upp ostkakor i olika storlekar.

Utanför bygdegården kunde intresserade barn titta på höns och kaniner i sina burar. Det var en lyckad dag både för arrangörer och besökare.

TEXT & BILD: INGVAR SVENSSON

Gudrun Majlovsdotter och Rutger Niklasson säljer ekologiska grönsaker

ÅRSMÖTE OCH SMÅBRUKARPRIS I JÖNKÖPING

Jönköpings läns Småbrukare har haft årsmöte i Sandsjö Vårdshus med ett 30-tal närvarande medlemmar.

Bland de frågor som togs upp på mötet och som de valda ombuden skulle ta med sig till kommande förbundsstämma var bland annat ”satsningar på bredband på landsbygden” och ”jakten på vildsvin”. Även problemet med att yngre personer nu har svårt att ta över eller köpa en gård på grund av de höga priserna ville vi lyfta.

Årets småbrukarpris delades i år ut till Eje Johansson, Holmatorp, Sävsjö. Eje har sedan många år bedrivit ett småskaligt jordbruk utan kemikalier och konstgödsel på ett miljömässigt och naturligt sätt. Motivering till priset var: ”För sitt arbete med att värna småkulturen och småskaligt företagande

Eje Johansson fick ta emot småbrukarpriset från Jönköpings lokalavdelning

på landsbygden och på så sätt bidra till en levande landsbygd.” Priset bestod av ett inramat diplom samt en småbrukarmugg.

Kerstin Svensson, Landsbro, underhöll genom att berätta om sin gammelmormor Augusta Gräns. Hon var hustru till en knekt och arbetade i ”knektatorpet” där det fanns några kor och höns. Under vinterkvällarna sydde hon kläder och spann garn i skenet av stearinljus eller en karbidlampas ljus – någon elström fanns det inte. Augusta fostrade 9 egna barn och 3 ”bonusbarn” från sitt andra giftemål. Kerstin blandade sin intressanta berättelse med att spela gitarr och sjunga bland annat ”Barfotaresan” och ” När min resa är slut”.

TEXT & BILD: INGVAR SVENSSON

Kerstin Svensson underhöll med berättelser och skönsång

SÖRMLAND BESÖKER JÄDERBRUKS- DAGARNA

Småbrukarna i Sörmland deltog med sitt ”bondkök” på Jädersbruksdagarna i början av september. Jädersbruk som ligger i Västmanland är ett gammalt brukssamhälle, där finns bland annat elproduktion från vattenkraft. Under de här dagarna visades användning av gamla ångmaskiner, råoljemotorer, traktorer, landbruksredskap, etc.

Nästa år vill vi vara med igen, men då närmare maskinerna så att vi får mer kontakt med besökarna.

TEXT & BILD: PAUL TEEPEN

Sörmlänningarnas ”bondkök” fungerar som en mötesplats för alla som vill slå sig ner och prata en stund. Ett bra sätt att möta våra blivande medlemmar.

FRAMTIDEN I VÅRA HÄNDER

2017 års pris, om 5000 kronor, till Anna Horns minne tilldelades Förbundet Sveriges Småbrukare av Framtiden i våra händer.

Anna Horn (1924-1989) kämpade för att förändra samhället till att bli mer långsiktigt hållbart och solidariskt. Hon ville samla olika praktiska praktiska inriktade verksamheter för att bruka vår jord, för att bevara gamla sorter av växter och husdjur samt bevara gamla hantverksskunkaper.

Framtiden i våra händer är en ideel förening som jobbar med landsbygdsutveckling och förbättrade möjligheter för människor att kunna leva och försörja sig i våra glesbygder.

Småbrukarna sänder ett stort tack!

Mjöl av närproducerad spannmål,
stenmalet råg- och grahamsmjöl

Foder till nöt, svin, häst, får, fågel,
hund, katt och smådjur

Djurtillbehör och bränslepellets

Personlig service i lantlig miljö

Orgavägen 6, 617 31 Skärblacka
Tel: 011-571 51 • www.orgakvarn.se

SÄDESKVARNAR
FLINGKVARNAR
TORKAPPARATER
GRODDAPPARATER
MJÖLSYRNINGSKRUKOR
JOSPRESSAR M.M.

KVARNSSPECIALISTEN

Tel och fax: 0302-359 79
www.kvarnspecialisten.se

GjordNära
EST. 2013
BLIXTERBODA

**Tunnelväxthus för
Yrkesodlare!**

WWW.TUNNELVAXTHUS.SE 0581 499 990

Daphne Thuvesson och
Fredrik Wangsten på väg in till
Näringsdepartementet

SMÅBRUKARNA BESÖKER NÄRINGSDEPARTEMENTET

Måndagen den 18/9 besökte tre av förbundets medlemmar Näringsdepartementet i Stockholm. Vi träffade Gustav af Wetterstedt på Avdelningen för näringsliv och Enheten för jordbruk och miljö. Gustav är ansvarig för genomförandet av livsmedelsstrategin.

Inför mötet hade vi förberett tre frågor till Gustav. Den första och mest prioriterade var frågan om lönsamhet. Vårt förslag från förbundet var att titta på ett system med sysselsättningsbaserat stöd istället för dagens arealbaserade stöd. Sedan var det frågan om regler och förenkling av dessa och slutligen frågan om jordförvärvslagen.

SYSSELSÄTTNINGSBASERAT STÖD

Det visade sig att vårt förslag om sysselsättningsbaserat stöd var helt nytt för dem. De ville gärna titta vidare på hur det

kan se ut. Vi lade även till att man skulle höja grundavdraget för alla småföretag och på så sätt få igång mer produktion och försäljning runt om i landet. Vi hänvisade till andra länder i EU där avdraget är mycket högre än i Sverige. Även detta var något de aldrig tänkt på tidigare.

REGELFÖRENKLING

Regelfrågan och frågan om direktförsäljning var något de redan jobbade med. Skillnaden mellan att sälja direkt eller via handeln är stor, därför bör reglerna vara olika och kontrollavgifter baseras på omsättning för en rättvis konkurrens. Gustav förklarade att just konkurrens och handelns monopol är en stor fråga. En ny konkurrensutredning är på gång då de måste hitta sätt att bryta detta.

JORDFÖRVÄRVLAGEN

Jordförvärvsfrågan förklarades med att man har skickat ett regeringsuppdrag till Helena Hansson på SLU som ska analysera effekter av en eventuellt ny lag. Vi har kontaktat Helena och har nu en dialog med henne under denna analystid.

Vi upplevde att de ser positivt på vår medverkan i dialogen runt detaljer i strategin. Förhoppningsvis bidrog våra samtal till nya insikter i hur många småbrukare med potential det faktiskt finns.

ANNA SUNDBERG

SKÅNE

HÖSTFEST

Skånes småbrukare hälsar alla som är intresserade välkomna till höstfest fredagen den 3 november 2017.

I Julens tecken kommer Gunnar Göhtner att hålla ett litet föredrag om julgransodlings utmaningar. Kanske får vi lära oss att se skillnaden på rödgran och kungsgren.

Vi träffas på Cocoon Cool Restaurang i Degeberga kl. 19. Vägbeskrivning får du vid anmälan.

Vi äter en god buffé, dricker öl, vatten, läsk och trivs tillsammans. Det hela avslutas med kaffe och kaka.

För betalande medlem och familjemedlem 195kr/pers. Övriga 295kr/pers. OBS endast kontanter på plats.

Alla är hjärtligt välkomna.

Anmälan senast den fredag 27 oktober 2017 till Per-Ola Ohlsson 0703-67 24 02 allternativt ohlsgarden@gmail.com.

SÖRMLAND

BERÄTTAREFTERMIDDAG

Vi bjuder intill berättareftermiddag vid Ängtorps Café, Lerbo den 28 oktober kl 14. Vi börjar med husesyn utomhus, sedan in i huset och lyssnar på gamla historier från Lerbo socken samtidigt som vi fikar. Vid frågor Monica Gustavsson 076-7681504

FILMKVÄLL

Den 8 november kl 19.00 är det filmkväll i Skebokvarnsgården. Vi bjuder på kaffe.

WILSSONS AB

BOKFÖRINGSBYRÅ I SKARA

Vi hjälper till med:

- Bokföring
- Bolagsbildningar
- Deklarationer
- Bouppteckningar
- Bodelningar
- Testamenten
- Bokslut
- Likvidationer
- Skattefrågor
- Arvskiften
- Årsredovisningar
- Äktenskapsförord

Gunnar Wilsson
 Telefon: 0511-161 65
 Fax: 0511 -161 66
 Adress: Parkgatan 8, 532 32 Skara
 Epost: wilssonsbokforingsbyra@telia.com

SAMAP

Hushållssädeskvagnar

Mal färskt fullkornsmjöl av bl.a. vete och råg

- malt på naturstenar
- mycket tystgående
- inget bortsiktat
- fullt hälsovärde

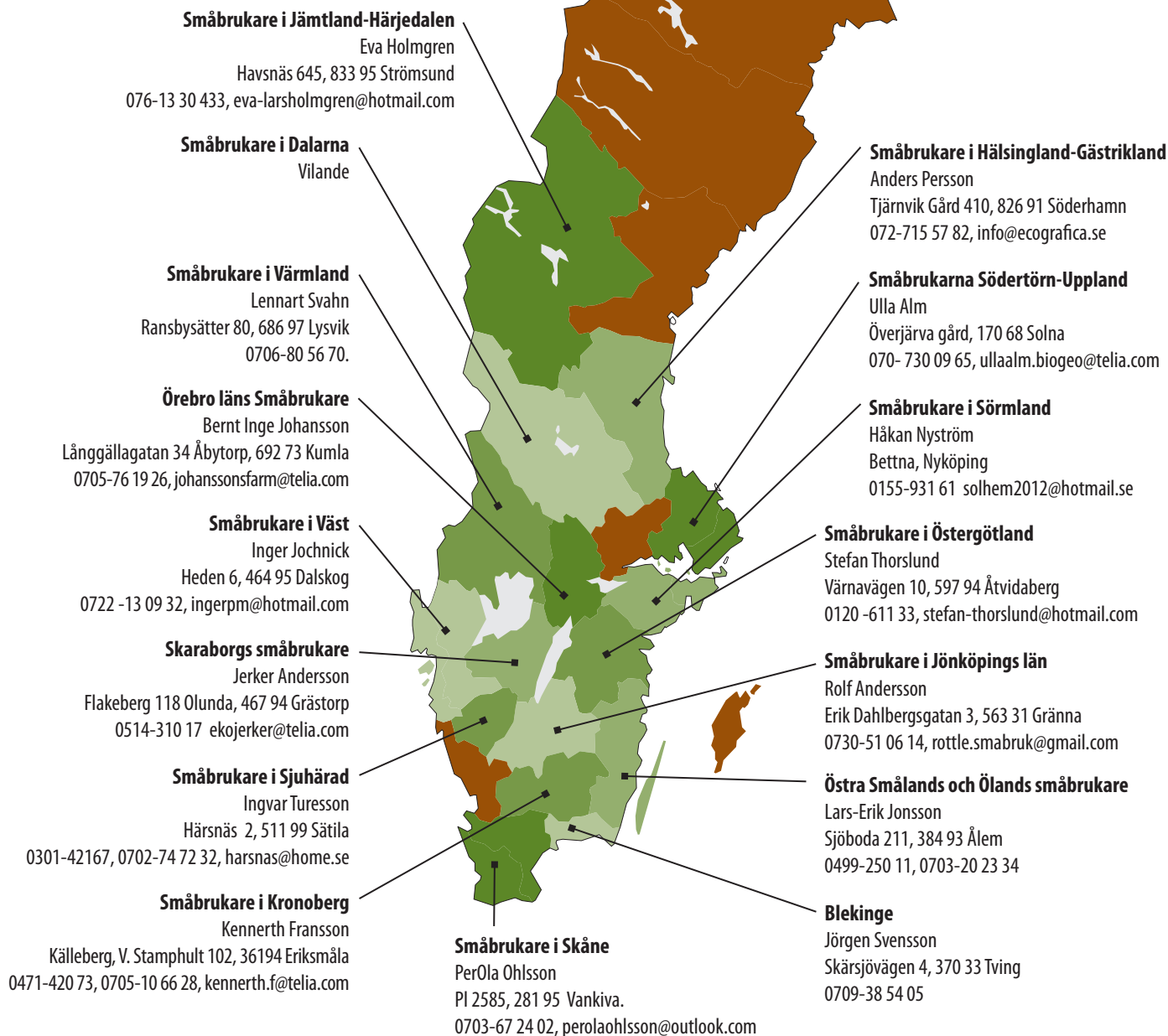
Ring så berättar vi mera!

ORBIO AB • tel: 08-767 08 85 • www.orbio.se

LOKALAVDELNINGAR

I lokalavdelningarna hittar du dina närmaste småbrukarvänner. Välkommen att kontakta förbundet om du vill starta en lokalavdelning där en sådan saknas.

POSTTIDNING B

Småbrukaren
c/o Lena Larson
Estenstorp 5
570 21 Malmbäck

Småbrukarlinjen

självhushållning & hållbar livsstil

Allmogegården

www.allmogegarden.se

Mullsjö folkhögskola

www.mullsjofolkhogskola.nu